

Душан Ч. Јовановић

Слободан Унковски и његов драматург

Дневник једног драматурга (1)

Партиципација једног драматурга представи у настајању може да буде битно различита. Она, у првом реду зависи од редитеља, односно колики простор деловања он даје свом драматургу, колико верује у њега и колико му је наречени драматург, са свим својим врлинама и манама и са свим својим знањем и незнањем, стварно потребан. На другој страни је тај фамозни „простор деловања“, који ће тај дотични драматург или да добије на невиђено или ће се изборити за њега или ће га, на крају, морати буквално, да отме. Сећам се, једног мог разговора са професором Слободаном Селенићем, приликом консултација поводом израде мог дипломског рада; на моје питање зашто један именом и презименом драматург Позоришта Атељеа 212 нема већи ауторитет, него што је моја дипломатска памет сматрала да би требало да има, професор Селенић је одговорио да се „ауторитет не добија на тацни, већ осваја“. Када смо већ код поменутог дипломског рада, требало би рећи да је, приликом одбране споменуте радње, која је оцењена максималном оценом, иначе строги и непри-

страсни професор Јован Христић рекао да поседује вредности магистарског рада и да би га требало штампати. Како оба ова врсна професора нису више међу нама, може ми се, али не мора, веровати на реч, по питању: да ли исписујем истините приче или не?

Наиме, постоје у свету, неколике школе мишљења о улози драматурга у позоришту. Најистакнутије су немачка, енглеска, америчка и руска, или, ако се неке више свиђа совјетска, јер је у време тадашње државе настала њихова модерна драматургија, позоришна или филмска, свеједно. Немачко схватање улоге драматурга је најистакнутије. Тако је у бечком Бургтеатру, који прати, наравно, немачко схватање улоге драматурга, стално запослено у просеку четири до пет драматурга, једног од њих сам и лично упознао и разменио искуства. Према његовом исказу, он има, несумњиво значајну улогу у театру. У руским, чи тај совјетским, позориштима лице које обавља драматуршке послове назива се литерарни референт или, ако вам то лепше звучи, референт за литера-

туру. *Nomen est omen*, кажу стари Латини, а наши стари „име много казује“.

У енглеским театрима влада комбинација ових двају концепата. Постоји и америчко схватање драматурга, а оно се огледа у чињеници да тамо, „преко баре“, драматург не постоји ни као појам, ни као занимање. Ево, примера за такво што. Када је у „наше“ Југословенско драмско позориште неко дошао са англо-америчког подручја, на пример, енглески драмски писац Роналд Харвуд, чијег *Гардеробера* Југословенско драмско позориште је играло 1994. године у режији Дејана Мијача са Љубом Тадићем и Петром Краљем као протагонистима, узгред то је онај те исти Роналд Харвуд писац *Историје позоришта*, можда понајбоље књиге из те области; или амерички редитељ Едвард Хејстингс, који је на сцену на Цветном тргу поставио *Поклојано дете* Сема Шепарда 1980. године, управник Јован Ђирилов ме је представљао не као драматурга, већ као „кастинг менаџера“, не само што они не би разумели ко је и шта је то, већ вероватно и зато што сам умеће помагања редитељу око прављења подела улога у потпуности савладао. У прилог томе сведочи и чињеница да су сви редитељи са којима сам сарађивао радо радили тај деликатни и важан посао са мојом маленкошћу. Уосталом, са америчким редитељем Едвардом Хејстингсом сам имао прилике да разговарам на тему улоге драматурга у америчком театру, а он је управо долазио из позоришта, које је званично називано – „Америчко позориште“, а он гледао „бело“ када сам споменуо улогу драматурга у америчком позоришту.

А код нас, у складу с нашим наравима и навикама, улога драматурга је по принципу „како падне“. Она је различита и та разлика иде од случаја до случаја, од драматурга до драматурга, од позоришта до позоришта. Овде, пре свега, треба раздвојити две врсте различитих „описа послова“ које лица на раду у позоришту обављају, а исто се назива – именом и презименом дипломирани драматург. Нека, узгред буде речено, из искуства, знамо да посао драматурга у нашим позориштима обављају и личности чије високо образовање потиче с књижевних, психолошких и сличних факултета... Једна врста послова је она која је блиска нареченом руском поимању драматуршких радњи и они се огледају у читању приспелих текстова и предлагање вишим инстанцама за стављање или не на репертоар позоришта, као и одговарање писцима о врлинама и манама њихових драмских текстова. Друга је улога драматурга, као сарадника на припреми и стварању представе. Он је и драматург представе, помоћник редитеља и организатор свега или свачега. Ако устреба, уредник програма (писац ових редова је установио библиотеку „*Ars dramatica*“ која је имала, под његовим уредништвом, преко стотину наслова. Пошто је „*Ars dramatica*“ од стране писца ових редова заштићена при Ауторској агенцији Србије, данашња слична библиотека мења концепцију и носи назив АДН – *Ars dramatica Nova*, и нисам, толико, лажно скроман да сакријем понос када видим једно од „мојих“ издања ових оригиналних позоришних програма, допуњених целокупним драмским текстом, код уличних продаваца књига

или међу рафовима неке од јавних библиотеке). У неким случајевима и прву и другу драматуршку улогу обавља једна особа, а у неким, изнмним ситуацијама, за улогу драматурга се, на препоруку редитеља, ангажује личност изван платног списка позоришта. Иако је ово објашњење било доста контрадикторно, надам се су они добронамерни схватили „шта је писац хтео да каже“.

Сарадња са Слободаном Унковским, као редитељем и човеком, без претеривања, празник је за све сараднике. Од бинских радника, преко глумца, „извођача глумачких радова“, па све до негде између свих њих, дотичног драматурга... Улога овог последњег знатно је отежана чињеницом да је и сам Унковски врстан драматург. Допринос моје маленкости, званој Душан Ч. Јовановић, представама које су предмет нашег разматрања, био је различит. Од *Хрвајског Фаусџа*, где сам био нека врста продуцента, помоћног редитеља, драматурга, организатора, уредника програма и човека који се брине о судбини представе после премијере, када је редитељ много далеко и који је већ, умногоме, заборавио своје остварење. Иако моје име није на плакату и програму, које сам, узгред буди, речено, самостално уређивао, али не знам зашто га нисам ставио, враг би га знао. Недавно, сам пронашао у мојој скромној библиотеци књигу Карлоса Кастанеде *Учење дон Хуана* на којој је у наставку оригиналне Кастанедине посвете која гласи *Дон Хуану и још два особама које су са мном делиле његово осећање мађичног времена* руком дописано и “Душку, на тајној помоћи, у јавном *Хрвајском*

Фаусџу... У потпису С. Унковски, а посвета је датирана је 22. децембра 1982. у Београду, дакле три недеље после премијере.

Нека ми буде допуштено да у овом тексту, препричам једно догађање које се одиграло 26. децембра 2009. године на додели награде „Добричин прстен“ Војиславу Брајовићу. Требало би претходно нагласити да Слободана Унковског, како се то каже лицем у лице нисам видео још од премијере *Бурејџа баруџа*, дакле пуну деценију и по. Чули смо се телефоном, још док је он био, кратко време, македонски министар културе, а ја директор Завода за проучавање културног развика Србије и договарали о сарадњи наших двају институција. Потом сам му послао једно писмо, после његове најновије премијере у београдском Народном позоришту, коју сам гледао, и на које нисам добио одговор. Можда је променио адресу, а ја то нисам знао, а нисам има пара да га пошаљем препоручено и добијем одговор да ли је писмо примљено или не. Али лепши одговор нисам могао да добијем од оног, који се догодио на сцени ЈДП-а приликом прстеновања Војислава Брајовића наградом „Добричин прстен“. Говорећи о награђеном, Унковски је испричао епизоду како је „бивши драматург Југословенског драмског позоришта, Душан Ч. Јовановић“ спасао настајање представе *Хрвајски Фаусџ*, када је редитељ прекинуо рад на пробама и буквално побегао у Скопје, по чему је славни редитељ познат. Његов „тајни драматург“ је сутрадан, првим јутарњим авионом отпутовао у Скопје и није желео, нити хтео да се врати у Београд, док није добио обе-

ћање да ће се „одбегли редитељ“ вратити на пробе. Треба напоменути да је представа о којој је реч настала у време када је Војислав Брајовић био вршилац дужности управника ЈДП-а. На пријем који је приређен после уручења награде, а на који сам био позван, нисам отишао, јер бих се осећао веома тужно да се после толико година сретнем са човеком, за кога ме много тога веже у мојој скромној, с разлогом, драматуршкој каријери.

Потом су дошле *Позоришне илузије* где сам био драматург у правом смислу тог појма, што су запазили и уважени критичари у својим критикама, као што је то случај са Дубравком Кнежевић у београдској „Политици Експрес“, а исти текст је пренесен у новосадском часопису „Став“, а и са

Александром Милосављевићем у, такође, у једном новосадском принт-медију, али сада „Дневнику“, одмах после премијере, дакле 1991. године. Па, до *Буреџа баруџа*, где сам био тајни саветник редитеља и, за сујеверне, гарант од прошлих успеха, нека врста маскоте, неко ко, ни крив, ни дужан, „доноси срећу“, како те рече сам редитељ Слободан Унковски уреднику програма представе, то јест писцу ових редова. Постоји истинита анегдота која отприлике гласи овако. На питање управника: „шта ће ти Душан Ч. као драматург“?, Унковски је искрено одговорио: „па, не треба ми, али он ми доноси срећу.“ Знано је било да су претходне две биле хало-представе, те је требало да буде ово трећа срећа. И би тако.

